Malmös Historia

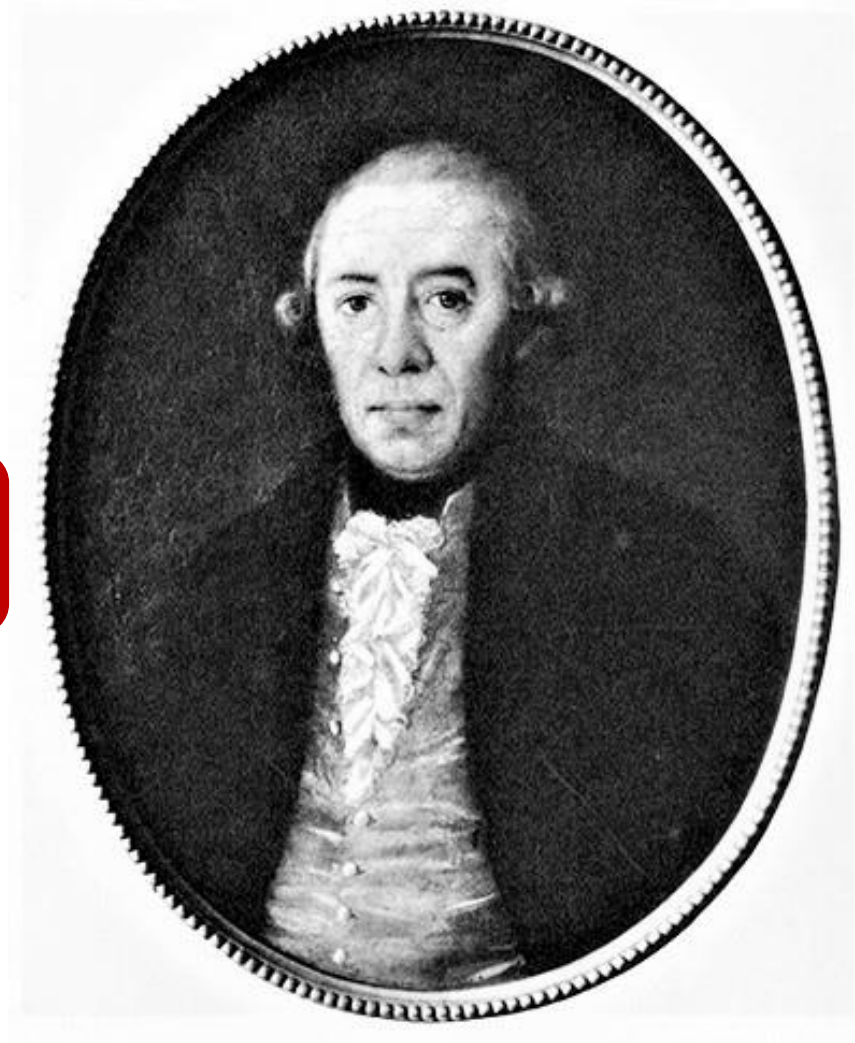

Frans Suell

Frans Suell den äldre

Frans Suell den äldre, född 1689 i Grömitz, död i april 1748 i Malmö, var en tysk affärsman invandrad till Sverige.

Frans (Frantz) Suell tillhörde en holsteinsk släkt och invandrade år 1712 till Malmö. Suell, som 1714 fick burskap som handlande i Malmö, hade i sitt äktenskap med Anna Catharina Stein (1694–1723) två söner, som nådde mogen ålder, nämligen Ernst (1718–1750) och Nicolas (1720–1760). Den senare, som drev en omfattande affärsrörelse i och omkring Malmö, hade i sitt äktenskap med Catharina Helena Weijer (1722–1773) fem barn, av vilka tre avled tidigt. De övriga var sonen Frans Suell (1744–1817) samt dottern Maria (1748–1804). Frans Suell, sonson till Frans Suell den äldre, kom att bli en i Malmö mycket betydelsefull industripersonlighet. Det Suellska arkivet, 1749–1871, förvaras på Malmö stadsarkiv.

Grömitz är en kommun och ort i Tyskland. Den ligger vid Östersjön i delstaten Schleswig-Holstein, och ligger vid Lübeckbukten. Den tillhör distriktet Ostholstein, och ligger cirka 35 kilometer från Lübeck, och 23 kilometer öster om Eutin.

Frans Suell

Han var sonson till Frans Suell den äldre, som var född i Holstein och fick burskap som handlande i Malmö 1714. Frans Suell började sin bana som biträde i faderns handelsbod men skrevs 1758 in vid Lunds universitet. Han blev inackorderad hos lektor Ifvar Kraak och studerade ett antal ämnen, bland annat matematik och mekanik. Efter endast två års studier vid universitetet sändes han på utlandsvistelse i olika stora handelshus. Här fann han många vänner som senare i livet skulle ha stor betydelse för hans affärsverksamhet. Den främste av dessa var Salomon Roosen, direktör för ett stort handelshus i Hamburg.

Frans Suells far dog 1760 och Henrik Falkman hade tagit över affärerna i Malmö. När Frans återkom till Malmö 1771 ingick han 1772 kompanjonskap med denne sin styvfar, tillika rådman i staden. Tillsammans drev de fram till 1793 firman Falkman & Suell. Sistnämnda år drog sig Falkman tillbaka och överlät hela affärsrörelsen på Suell.

Frans Suell hade dock under denna period även egen affärsverksamhet från det han vunnit burskap den 4 juni 1774. Häri ingick Limhamns kalkbruk som fadern en gång ägt. Samma år bildade han sockerraffinaderiet Patrioten som 1777 kunde starta sin verksamhet. Ett konkurrerande sockerbolag, Svanen, inköptes 1801 och fabrikerna sammanslogs. Detta bolag var ett av stadens mera vinstgivande företag.

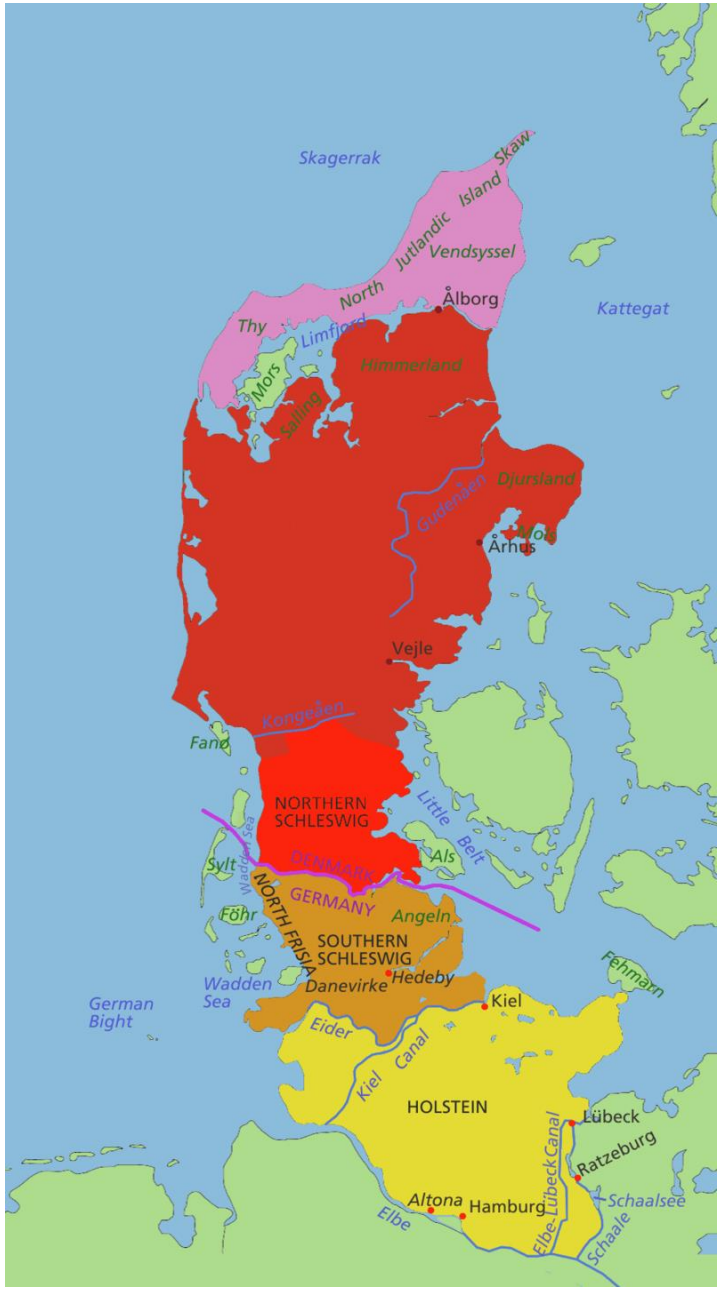

MALMÖS HISTORIA

FRANS SUELL

HAN FÖDDES I HOLSTEIN

Vid hemkomsten 1771 hade Frans Suell inköpt den gamla gård i Malmö som en gång ägdes av borgmästaren Jörgen Kock. Hit förlade han sin affärsverksamhet samtidigt som han här fick en värdig bostad invid Stortorget mitt i staden. Tobaksfabriken som hans far ägt och som han nu ägde tillsammans med Falkman flyttades från sin gamla plats till denna stora gård. Genom att införa för den tiden moderna arbetsmetoder blev fabriken en av de främsta i sitt slag i Sverige.

Falkman & Suell drev också en omfattande rederiverksamhet vilket var en fördel i den handel med mängder av varor man arbetade med. Bland annat fick man tobak till fabriken från Amerika via Roosen i Hamburg. Enligt en samtida berättelse blev det en gång fel på beställningen av tobak. Skrivaren råkade sätta en nolla för mycket på den redan stora beställningen. När väl den väldiga mängden tobak var levererad började 1776 det Nordamerikanska frihetskriget och alla hamnar stängdes mot Europa. Tobakpriset sköt i höjden och Suell kunde inhämta en ofantlig vinst.

1774 inledde Frans Suell byggandet av det som skulle bli Malmös första hamnanläggning. Tidigare hade skeppen fått ankra långt ute på redden och varorna pråmades in till land. Avundsjuka och misstänksamhet präglade emellertid situationen hos stadens styrande men med stor diplomati och övertalningskonst lyckades Suell förverkliga sitt förslag.

Frans S:s farfar Frantz S (1689–1748) bedrev handelsverksamhet i Lübeck men hade många kontakter med den tyskfödde handelsmannen Ernst Hinrich Stein i Malmö. I samband med Steins död belades dennes handelshus med kvarstad. Frantz S reste då till Malmö för att på plats representera de utländska kreditorerna. Väl i Malmö gifte han sig 1712 med Steins dotter Anna Catharina (1694–1723) och tog över den Steinska handelsrörelsen liksom familjens fastighet i hörnet av Kansli- och Kyrkogatorna. Eftersom det inte var tillåtet att ha burskap i fler än en stad hade han till en början tillstånd att bedriva handel utan burskap. 1714 erhöll han emellertid burskap och tog sig då även an de borgerliga plikterna. Två år senare fick han tillsammans med **handelsmannen Josias Hegardt** (bd 18) ansvaret för Malmös hamn, några större åtgärder för att förbättra denna vidtogs dock inte. 1726 gavs Frantz S tillstånd att anlägga en tobaksfabrik i Malmö och fem år senare uppgick tillverkningen där till 31 000 skålpund och bemanningen till tre mästare och 20 lärgossar. 1728 övertog han kalkbruket i Limhamn från kronan och drev från 1731 även tegelbruket i Lomma. Han var också stadens helt dominerande exportör av alun. 1729 tog han sin svåger Lorentz Stein till kompanjon och de drev tillsammans handelshuset Suell & Stein fram till 1740, då Stein startade ett eget handelshus. Frantz S lyfte då upp sin son Ernst S (1718–50) till kompanjon.

Josias Hegardt
Målning av okänd konstnär
Foto SPA

Josias Hegardt
Målning av okänd konstnär
Foto SPA

Josias Hegardt
Borgmästare, Industriidkare

1 Hegardt, Josias, f 19 aug 1683 i Malmö, d 18 juli 1762 där (Garoli). Föräldrar: handl o rådmannen Peter Margareta Jörgensdtr Faxe. Utbildn i handel o manufaktur i utlandet 97—05, förestod faderns handelsrörelse i Malmö, burskap där 3 dec 10, förman för stadens äldste 14, kyrkoförest i Caroli förs 15—62, riksdagsman för Malmö o led av SU 19, anlade en ylle- o klädesfabrik 25, politieborgmästare 24 sept 26.

Efter utbildning i Lübeck, Hamburg och Schwerin och i faderns handelsrörelse etablerade sig H 1710 som sin egen handlande i Malmö. Han framträdde snart som en av de ledande köpmännen och utsågs 1719 jämte politieborgmästaren Johan Lorich till riksdagsman för Malmö och Skanör. Följande år blev han erbjuden en rådmansbefattning men avböjde. När han 1726 placerades i första rummet till det då lediga politieborg-mästareämbetet

1793 upphörde handelsbolaget mellan **Suell och Falkman**, den senare hade då börjat bli till åren och ägnade nästan all sin tid åt medborgerliga uppdrag. I avslutningsavtalet reglerades dels de ekonomiska förhållandena mellan parterna, dels överfördes bolagets olika privilegier på Suell. Ensamägare av rörelsen hade Suell **SOCKER- OCH TOBAKSHANDEL SOM HUVUDVERKSAMHET**.

Av en rapport från hall- och manufakturrätten i Malmö **1797** framgår att S själv förestod sin tobaksfabrik som mästare och att 102 personer arbetade där. Det innebar att han drev en av de största tobaksfabrikerna i Sverige. Merparten av produktionen exporterades till Danmark, där han hade starka handels- och familjeförbindelser, bl a var en son och en dotter bosatta i Köpenhamn. Suell var även den störste intressenten i det konsortium som från **1801**
DREV MALMÖS BÅDA SOCKERBRUK, PATRIOTEN OCH SVANEN.

Både tobaksproduktionen och sockertillverkningen var mycket konjunkturberoende och känsliga för det världspolitiska läget, vilket även kunde innebära möjligheter. Så var fallet när Köpenhamn anfölls av brittiska flottan **1807.** Britterna fruktade att Danmark skulle ansluta sig till Napoleon och anföll därför huvudstaden. Trots att ca 80 procent av **Malmös införsel av tobaksblad och ca 86 procent av de inkommande fartygen kom från Köpenhamn verkar anfallet inte ha fått några större konsekvenser – handeln mellan städerna avstannade enbart under själva beskjutningen**

1797 inköpte handelsmannen från Malmö **Ryds järnbruk i Småland**, senare kallat Delary järnbruk. Malm lät han bryta vid **Tabergsgruvan.** Efter att ha fått det ruinerade bruket på fötter såldes detta **1805**. **1803** var han en av de ledande gestalterna bakom bildandet av Malmös första bank, **Malmö diskont**. Endast efter en kort tid lämnade han dock styrelsen. Banken kom senare, 1817, att krascha vilket gav eko ända upp i riksdagen.

1798 skapade Frans Suell **klädesfabriken Concordia**. Till fabriken, belägen vid Djäknegatan, inskaffades från England den tidens modernaste maskiner. Fabriken blev en succé men efter tio år brann den ner till grunden med alla maskiner vilket förskaffade aktieägarna stora förluster.

Frans Suell var således en man med mångfacetterade intressen. Ett viktigt ämne för honom var att skapa bättre förutsättningar för lantbruket genom dess totala omorganisation. Vid slutet av 1700-talet var bondgårdarna samlade i bygator med åker och äng uppdelade i mängder med smålotter vilket gav dålig avkastning. Genom inköp av ett flertal gårdar i Hyllie kyrksocken söder om Malmö, sammanslog Frans Suell under 1790-talet dessa gårdars åkerlappar och gjorde större sammanhängande åkersystem för dessa. Han var således en av föregångsmännen bakom det så kallade Storskiftet. Till sig själv lät han uppföra storgården Annœtorp. För arbetare på gården och det närbelägna kalkbruket i Limhamn anlade han en hel by, Stormby, med torp ordnade i radhus. Här inrättade han också en skola för arbetarnas barn.

Concordia då en modern fabrik

Concordia var den första manufaktur som vi skulle kalla fabrik med nutida språkbruk. Manufakturer var den tidens fabriker, fast de var sällan **mekaniserade likt Concordia.** Här drevs alla maskiner centralt med hjälp av hästvandring. Ett par hästar fick gå i cirkel ett par timmar i stöten och sedan bli avlösta. De vandrade runt, runt och drev kardmaskiner, spinneri, vävstolar mm.

Det tog två år att bygga upp och trimma in fabriken som bestod av ett tvåvånings- och ett trevåningshus utmed Djäknegatan. Fabriken hade eget färgeri och producerade kläde av flera kvalitéer. Personalen lärdes upp på plats, det fanns ju ingen annanstans att lära sig yrket. Totalt arbetade omkring 100 personer direkt i fabriken och lika många satt hemma och vävde.

Tanken var att vidareutveckla fabriken med en ångmaskin, men hela komplexet brann ner 1808 och Suell och hans medfinansiärer hade inte råd att bygga nytt. Försäkring fanns men täckte inte på långa när värdet av det brunna.

1788 började Frans Suell att inköpa jord på den gamla Möllevången söder om staden. Här uppförde han Möllevångsgården, en präktig byggnad med ekonomilängor. Med hjälp av indelta soldater grävdes ett stort sankområde ut och här anlades en stor park med vattendammar. Gården blev hans familjs älskade sommarställe och parken uppläts också till allmänheten under söndagarna. I dag ingår parkanläggningen i Malmö Folkets Park.

Frans Suell blev 1801 ledamot av Kungliga Patriotiska sällskapet och han utsågs 1802 till kommerseråd. Senare blev han också riddare av Vasaorden. Trots detta var han till sitt sätt en mycket enkel man som alltid gick klädd i en helt grå dräkt. ”Den gråa mannen” var hans smeknamn i staden.
Frans Suell **dog 15 november 1817.**

Möllevångsgården i Malmö

1812 inleddes en problemfylld period för diskontverket, i huvudsak på grund av oförsiktig utlåning till tre handelsmän i Malmö, som dessutom gått i god för varandra. När svårigheterna blev uppenbara i samband med handelskrisens början 1815 invecklades diskontverket i en lånekarusell där krediter som inte kunde betalas täcktes med allt större lån. Årliga revisioner gjordes, men direktionen lyckades dölja de verkliga problemen. Då det **1817** till slut brast var Suell fortfarande den näst störste delägaren i bolaget. Trots att revisorerna vid bolagsstämman meddelade att allt var i ordning hade direktionen då tvingats skriva på en kontraförbindelse eftersom kassabehållningen sades vara 380 095 rdr, men i valvet endast fanns 21 382 rdr. Resterande summa bestod av icke accepterade reverser. Under hösten samma år beslöt Svea hovrätt att inleda rättegång, och den 4 okt anlände en häktningsorder på diskontverkets direktörer. Suell som då var 73 år gammal blev mycket upprörd över det skedda men avled innan hela affären uppdagats och hans namn drogs därför inte i någon större utsträckning in i den stora diskontskandalen.

Malmö Diskont

Frans Suell fick sin gravplats invid den gamla Tyska kyrkan i Malmö. När denna revs på 1870-talet skövlades gravarna på kyrkogården och skeletten såldes pietetslöst till **benstampen i Malmö** där de krossades till benmjöl att gödsla åkrarna med. Frans Suells och hustrun Anna Catharina (Cajsa) av Trolle gravstenar finns dock fortfarande bevarade, inmurade i den nuvarande Caroli kyrkas yttermur.

En staty av Frans Suell restes **1915** mitt emot den äldsta delen av hamnen. I Malmö finns också en gymnasieskola döpt efter honom, Frans Suellsgymnasiet.

År **1992** etablerades en färjelinje, Euroway, mellan Lübeck och Malmö. En av färjorna döptes efter förslag från Sven Rosborn till M/S Frans Suell.

En benstamp eller fästamp är en typ av stampverk som tidigare användes för krossning av djurben till benmjöl. Mjölet är rikt på kväve och fosfor, och värdefullt som långtidsverkande gödningsmedel. Det ersattes successivt av industriellt tillverkat konstgödsel.